

М. І. Острик,
слухач магістратури кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування,
Національний університет охорони здоров'я України імені П. А. Шупика
 ORCID ID: 0000-0001-7461-2630

О. К. Толстанов,
д. мед. н., професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного
адміністрування, профектор з науково-педагогічної роботи Національний університет
охорони здоров'я України імені П. А. Шупика
 ORCID ID: 0000-0002-7459-8629

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.5.124

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

M. Ostriuk,
 Master's student of the Department of Healthcare Management and Public Administration,
 Shupyk National Healthcare University of Ukraine Kyiv, Ukraine
 A. Tolstanov,
 Doctor of Medical Sciences, Professor, Professor of the Department of Healthcare Management and Public
 Administration, Vice-Rector for Education, Shupyk National Healthcare University of Ukraine Kyiv, Ukraine

FINANCIAL ASPECTS OF THE STATE POLICY OF REFORMING THE PENSION SYSTEM OF UKRAINE

Однією із ключових функцій держави є надання соціальної підтримки громадянам на гідному для життя рівні. У цьому процесі надзвичайно важливою є така складова, як пенсійне забезпечення. Це пов'язано в першу чергу із тим, що пенсія виступає основним джерелом доходів для людей, які закінчили свою трудову діяльність. Важливість ефективного пенсійного забезпечення у країні підсилюється на фоні планового зростання кількості пенсіонерів у найближчі десятиліття поруч із зменшенням кількості працездатного населення. Окрім того, постійний дефіцит коштів Пенсійного фонду, поруч із одним із найнижчих рівнів пенсій в Європі, показують, що стара система пенсійного забезпечення вже давно вичерпала себе, а отже, потрібно здійснювати рішучі кроки по усуненню наявних проблем, що й зумовлює актуальність проведеного дослідження.

У науковій статті визначено етапи становлення системи пенсійного забезпечення в Україні поруч із виокремленням характерних рис кожного із етапів. Проаналізований поточний стан фінансування пенсійної системи шляхом дослідження доходів, видатків та дефіциту Пенсійного фонду протягом 2013–2020 років. Проведено паралель із зміною обсягів доходів та видатків за окреслений період та рівнями мінімальних та середніх зарплат й пенсій. Визначено вплив індексу інфляції на зазначені показники протягом періоду дослідження. Проілюстровано динаміку зміни кількості пенсіонерів протягом 2013–2020 років. Визначено ключові проблеми діючої солідарної системи пенсійного забезпечення, серед яких: хронічний дефіцит коштів, відсутність індексації пенсій, постійна необхідність залучення додаткового фінансування з державного бюджету у вигляді дотацій, низький рівень пенсійних виплат тощо. З урахуванням наявних проблем запропоновані заходи щодо їх нівелювання та усунення. Окрім того, обов'язковим є створення передумов для розвитку накопичувального пенсійного забезпечення в Україні.

Відтак у межах наукового дослідження визначено поточний стан накопичувального забезпечення, кроки для його законодавчого закріплення, а також передумови, які необхідні для його ефективного функціонування, зокрема розвинутий середній та малий бізнес, фондовий ринок, механізм законодавчого захисту інвестованих коштів та ін. У результаті проведеного дослідження, сформовано заключення про неможливість введення накопичувального пенсійного забезпечення з 2021 року через відсутність фінансових передумов та можливий критичний вплив таких заходів на діючу систему пенсійного забезпечення.

One of the state key functions is to provide social support to citizens at a decent level. In this process, such a component as pension provision is extremely important. This is primarily due to the fact that pensions are the main source of income for people who have completed their employment. The importance of effective pension provision in the country is growing against the background of the planned increase in the number of pensioners in the coming decades, along with the decline in the working population. In addition, the persistent deficit of the Pension Fund, along with one of the lowest pension levels in Europe, shows that the old pension system has long since exhausted itself, and therefore decisive steps need to be taken to address existing problems, which makes the study relevant. The research was conducted using traditional methods of collecting and analyzing information (content analysis, bibliosemantic, systematic approach).

The scientific article identifies the stages of formation of the pension system in Ukraine, along with highlighting the characteristics of each of the stages. The current state of financing the pension system by studying the income, expenditures and deficit of the Pension Fund during 2013—2020 is analyzed. A parallel was made with the change in revenues and expenditures for the specified period and the levels of minimum and average salaries and pensions. The influence of the inflation index on these indicators during the study period was determined. The dynamics of changes in the number of retirees during 2013—2020 is illustrated. The key problems of the current solidarity pension system have been identified, including: chronic shortage of funds, lack of indexation of pensions, constant need to attract additional funding from the state budget in the form of subsidies, low level of pension benefits, etc. Taking into account the existing problems, measures are proposed to level and eliminate them. In addition, it is mandatory to create preconditions for the development of funded pension provision in Ukraine. Therefore, the research identifies the current state of savings, steps for its legislative consolidation, as well as the prerequisites for its effective functioning, including developed medium and small businesses, the stock market, the mechanism of legislative protection of invested funds and others. As a result of the study, a conclusion was formed about the impossibility of introducing a funded pension provision from 2021 due to the lack of financial preconditions and the possible critical impact of such measures on the current pension system.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, етапи реформування, фінансові проблеми, солідарна система забезпечення, накопичувальне пенсійне забезпечення, пенсійні програми.

Key words: pension provision, stages of reform, financial problems, solidarity system of provision, accumulative pension provision, pension programs.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Система пенсійного забезпечення являє собою один із найважливіших елементів забезпечення потреб громадян, які досягнули пенсійного віку. Від ефективності її побудови та функціонування залежить здатність старшого населення гідно жити після завершення трудової діяльності [1, с. 58]. Окрім того, отримання пенсійних виплат виступає додатковим стимулом легалізації трудової діяльності для набуття необхідного стажу. Так відбувається у розвинутих країнах, які вже давно реформували неефективну систему пенсійного забезпечення — солідарну, на діючу на практиці трирівневу.

Щодо України, то реалізації сьогодення є куди більш негативними, адже розпочатий у 2004 році процес реформування системи пенсійного забезпечення

станом на кінець 2020 року не приніс дієвих результатів. Викорінення солідарного забезпечення так і не відбулося. Більше того, темпи зростання пенсій значною мірою відстають від темпів зростання інфляції, а отже відбувається значне знецінення коштів, яке підсилюється зростанням цін на комунальні послуги, продукти харчування, лікарські препарати тощо. Діючим урядом анонсована тотальна реформа системи вітчизняного пенсійного забезпечення на 2021 рік, яка покликана вирішити наявні проблеми. Все це в свою чергу формує собою актуальність даного дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченням особливостей державного фінансування системи пенсійного забезпечення присвячено бага-

Таблиця 1. Етапи реформування системи пенсійного забезпечення в Україні

Роки	Законодавчий акт	Основний зміст документа
2003	Закон України «Про загальнообов’язкове пенсійне страхування» [8] Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [10]	Запровадження трьох рівнів пенсійного страхування: солідарний, накопичувальний та недержавний
2011	Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» [9]	Підвищення пенсійного віку для жінок, а також страхового стажу
2017	Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» [7]	Збільшення розмірів мінімальної пенсії та її перерахунок відповідно до збільшення середньої заробітної плати
2020	Постанова Кабінету міністрів України № 251 «Деякі питання підвищення пенсійних виплат і надання соціальної підтримки окремим категоріям населення у 2020 році» [14]	Встановлення компенсаційних виплат особам, яким виповнилось більше 80 років, виплата одноразової грошової допомоги окремим категоріям населення, перерахунок пенсії відповідно до коефіцієнта збільшення середньої зарплати

Джерело: складено авторами на основі [5; 7—10; 14].

то праць та досліджень науковців, фінансистів, аналітиків, а також політичних діячів, причетних до цієї сфери. Зокрема, вагомий внесок у розкриття питання фінансування системи пенсійного забезпечення в Україні здійснений Кривошлик Т. [11], Ковалем О., Гамановою О., Димнічем О. [1], Радчуком О. [15], Гетьманом О. [2], Романюком О. [16], Бессараб В., Гнибіденком І., Кравченком М., Крентовською О., Лібановою Е., Минюком Е., Боровиком П., Зайчуком Б., Андрусевичем Н., Руденком Я., Козиревим В., Макаровом О., Нечай А., Шаповалом М., Кукуриком М. [12] та багатьма іншими.

Проте, попри високий ступінь розкриття даної тематики, з урахуванням динамічності подій у сфері пенсійного забезпечення виникає необхідність проведення додаткового дослідження в зазначеній сфері крізь призму останніх тенденцій.

МЕТА СТАТТІ

З урахуванням вищенаведеного, метою цього наукового дослідження виступає виокремлення тенденцій у пенсійній сфері протягом останніх років, як основи для прийняття рішення про реформування чинної системи фінансування пенсійного забезпечення, із визначенням практичних заходів по її перетворенню станом на момент проведення дослідження.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ефективне реформування пенсійної системи виступає однією із базових основ забезпечення економічної стабільності в державі. Від того на скільки коректно організована пенсійна система в країні залежить не лише економічний добробут населення, а й стан економіки загалом. Окрім того, вимоги до ефективності сис-

теми пенсійного забезпечення такі як фінансова стійкість, надійність, соціальна справедливість та достатність виростають у стократному розмірі в країнах, у яких третина і більше населення пенсійного віку. До таких країн відноситься й Україна.

Закономірним є той факт, що процес формування вітчизняної пенсійної системи розпочався із прийняттям Україною незалежності у 1990 році. Першим законодавчим актом, з якого й розпочався цей процес виступав Закон України "Про пенсійне забезпечення військовослужбовців" [11, с. 61]. Цим законом передбачалось створення Пенсійного фонду України, а також визначення порядку акумуляції коштів до нього та механізмів їх подальшого розподілу. Проте демографічна криза тих років, у результаті якої на одного працюючого припадало двоє пенсіонерів спричинили значний дефіцит коштів у Пенсійному фонді, й як наслідок, обвал діючої системи пенсійного забезпечення. Подальшу хронологію реформування пенсійної системи відстежимо за допомогою таблиці 1.

Таким чином, із наведеної таблиці можемо побачити, що становлення пенсійної системи України відбувалось в декілька етапів. На кожному із них приймалися радикальні рішення для забезпечення ефективності пенсійної системи.

Проте на практиці всі реформи, які запроваджувались були неідеальними і не принесли бажаного результату. Так, зараз в Україні найбільш поширеною є солідарна система пенсійного забезпечення, а такі рівні, як накопичувальна та недержавна реалізовані надто мало або й взагалі не запроваджені.

Окрім того, заходи по підвищенню рівня пенсійних виплат, також були низько ефективними, що можна підтвердити із наступних даних.

Зокрема, розглянемо дану тенденцію крізь призму аналізу рівня доходів, видатків та дефіциту коштів Пенсійного фонду України, оформивши результати дослідження за допомогою таблиці 2.

Отже, аналізуючи дані, наведені в таблиці, можемо побачити, що протягом досліджуваного періоду відбувається стабільне зростання доходів Пенсійного фонду України, поруч із не більш помірними темпами зростання видатків. Попри це, наявний дефіцит коштів фонду був на мінімальному рівні у 2013—2014 роках — 21763,80 млн грн та 17125,66 млн грн відповідно, а починаючи із 2015 року почав зростати. Максимальний розмір дефіциту відстежується у 2016 році на рівні 84839,89 млн грн. При цьому у 2017 році розмір дефіциту різко знизився до рівня 56100,00 млн грн, продовжуючи аналогічну тенденцію і в 2018 році — 32142,30 млн грн. У 2019 році ситуація погіршилась і дефіцит коштів Пенсійного фонду сягнув 40013,50 млн грн.

Вищезазначена тенденція була в першу чергу спричинена зростанням рівня мінімальної зарплати із 1450,00 грн у 2016 році до 3200,00 грн у 2017 році. Проте у цьому випадку мова йде про номінальне зростання розміру доходів, адже купівельна їх здатність значно знизилась. Для відстеження даної тенденції, проаналізуємо мінімальний та середній розмір заробітних плат та пенсій за аналогічний період, оформивши результати за допомогою рисунка 1.

Як свідчать дані з вищенаведеного рисунку, найбільшими темпами зростав розмір середньої заробітної плати. Так, для прикладу у 2017 році порівняно із 2016 роком середня зарплата зросла із 4482,35 грн до 6273,45 грн, а у 2020 році порівняно із 2017 роком збільшилась ще практично вдвічі.

Дещо нижчими темпами зростала мінімальна заробітна плата, пік зростання якої припадає на межі 2016—2017 років, коли з 1450,00 грн вона зросла до 3200,00 грн. Окрім того, починаючи із 2017 року відстежується збільшення мінімального розміру оплати праці значно швидшими темпами ніж в період з 2013 до 2016 року. Станом на початок 2020 року розмір мінімальної заробітної плати складав 4723,00 грн.

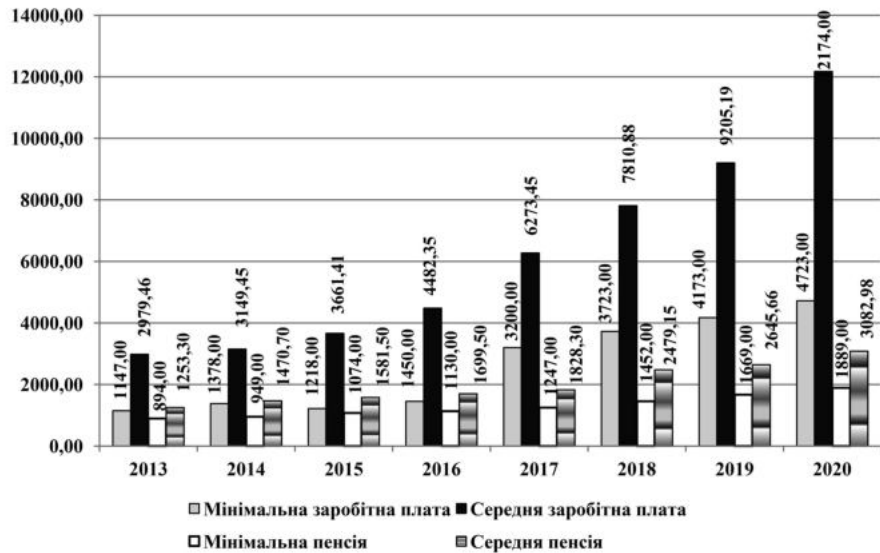
Щодо мінімальної пенсії, то тут ситуація набагато гірша. Так, її розмір протягом досліджуваного періоду зростав практично однаковими темпами в середньому на 100—150 грн щороку. Водночас, розмір середньої пенсії протягом 2013—2017 років зростав досить повільно, а починаючи з 2018 року відстежується зростання в середньому на 400 грн щорічно. У 2020 році порівняно із 2013 роком розмір середньої пенсії зріс практично в півтори рази. Хоча зростання розміру мінімальної заробітної плати й дозволило збільшити розмір доходів Пенсійного фонду, дефіцит коштів так і не було подолано. Окрім того, значного підвищення мінімальних пенсій не відбулось, що в сукупності свідчить про низьку ефективність вжитих заходів. Водночас на межі 2014—2016 років відбувалися стрибки рівня інфляції

Таблиця 2. Доходи, видатки та дефіцит коштів Пенсійного фонду України за 2012—2019 роки

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Доходи, млн грн	252755,02	245245,69	266535,58	266535,58	293239,89	358703,30	436105,06
Видатки, млн грн	250349,58	243477,93	265667,81	253488,51	291467,35	358604,59	345942,31
Дефіцит, млн грн	21763,80	17125,66	31799,27	84839,70	56100,00	32142,30	40013,50

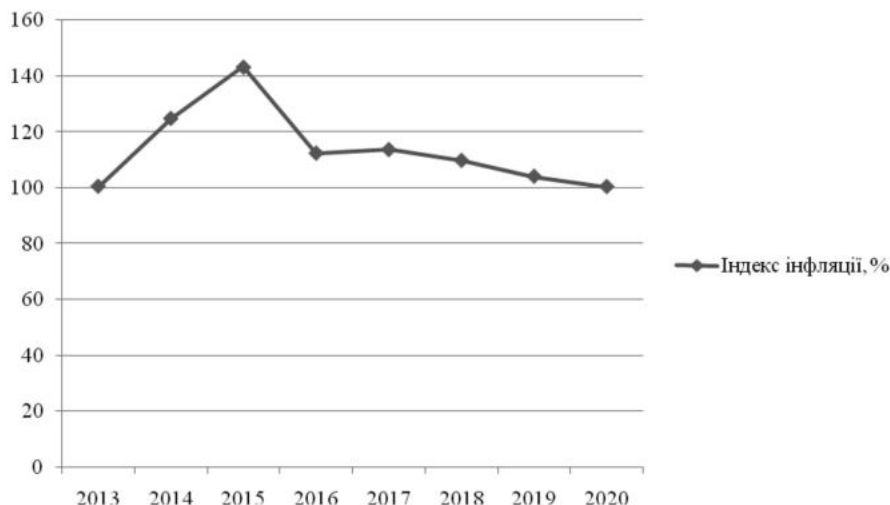
Джерело: складено авторами на основі [3].

(рис. 2), які були пов'язані як фінансовими чинниками (зростання мінімальної заробітної плати), так і політичними чинниками, що значною мірою поглибило фінансові проблеми пенсіонерів, адже купівельна спроможність коштів, які вони отримували значною мірою, знизилась.

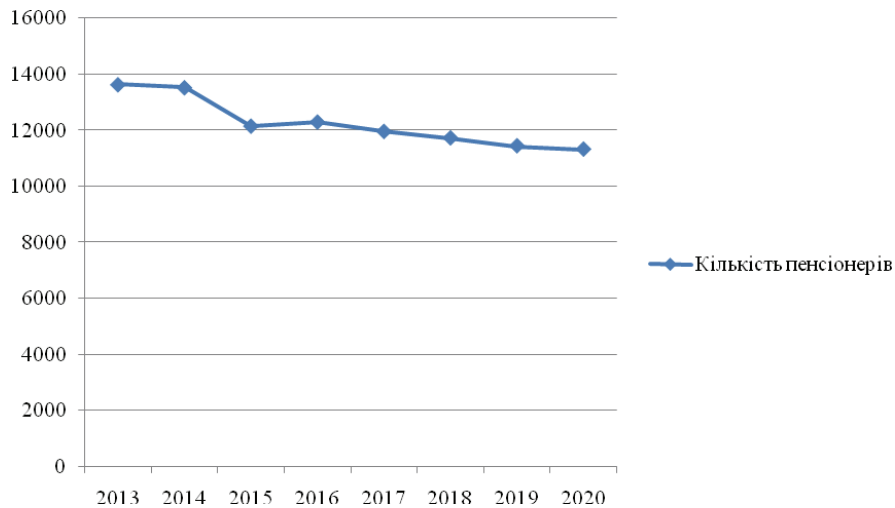
Рис. 1. Розміри мінімальної та середньої заробітної плати, а також мінімальної та середньої пенсії за 2013—2020 роки

Джерело: складено авторами на основі [3; 4].

Рис. 2. Тенденції зміни індексу інфляції за 2013—2020 роки

Джерело: складено авторами на основі [13].

Рис. 3. Динаміка зміни кількості пенсіонерів в Україні за 2013—2020 роки

Джерело: складено авторами на основі [4].

І хоча, як видно із рисунка 2 у 2020 році ситуація стабілізувалась, і індекс інфляції значно знизився, значне зростання цін на продукти та комунальні послуги, у зв'язку із запровадженням загальносвітового карантину, закриттям кордонів більшості країн у світі, питання фінансового благополуччя пенсіонерів постає надзвичайно гостро.

Водночас аналіз динаміки кількості пенсіонерів протягом 2013—2020 років (рис. 3), показує що їх кількість щорічно зменшується. Це пов'язано із зростанням пенсійного віку в Україні, а також високою смертністю старшого населення. Водночас той факт, що нині в нашій державі переважає працездатне населення, яке в майбутньому також досягне пенсійного віку поруч із зменшенням рівня народжуваності ще більше поглиблює необхідність запровадження радикальних заходів. Адже навіть переважна більшість працездатних людей зараз не може покрити своїми внесками дефіцит коштів пенсійного фонду, що зайвий раз підтверджує неефективність солідарної системи пенсійного забезпечення.

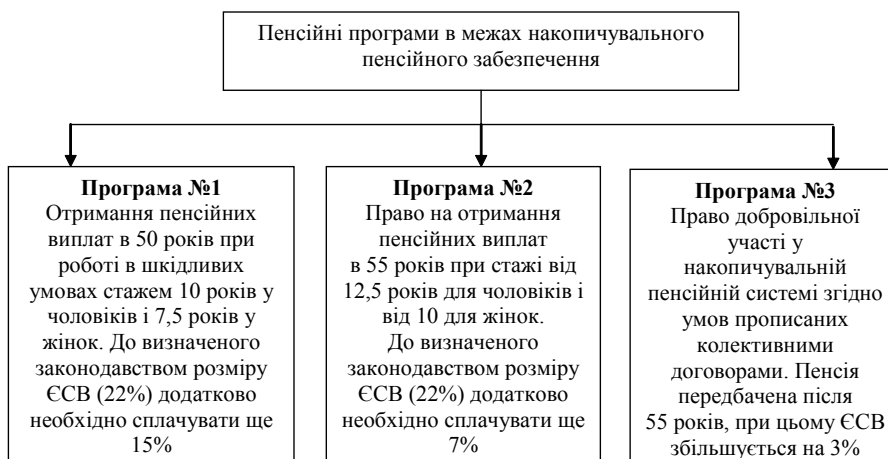
Окрім того, Голова комітету з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів, Галина Третьякова

зазначила, що у 2020 році відбулось скорочення працевлаштованого населення з 10,3 млн осіб до 9,7 млн осіб, а отже, у 2021 році очікуємо зростання дефіциту коштів Пенсійного фонду України [16]. Очільниця комітету зазначила, що поточний фінансовий стан системи пенсійного забезпечення характеризується багаторічною необхідністю перерахувань дотацій із державного бюджету. Так, у проєкті Державного бюджету на 2021 рік обсяг видатків, які планується спрямувати до Пенсійного фонду складає понад 203,8 млрд грн.

У сукупності всі вищеописані фінансові проблеми спричинюють потребу радикального змін у державній політиці щодо Пенсійного забезпечення. Зокрема, така політика на найближчу перспективу повинна ґрунтуватись на підтримці реформування та розвитку солідарної системи пенсійного забезпечення поруч із стимулюванням поширення накопичувального та недержавного пенсійного забезпечення.

Отже, напрямами стабілізації та підвищення ефективності солідарної системи пенсійного забезпечення повинно стати [6]:

— легалізація зайнятості та детінізація заробітних плат;

Рис. 4. Пенсійні програми накопичувального пенсійного забезпечення

Джерело: складено авторами на основі [16].

— затвердження на постійній основі виплат для пенсіонерів, які досягнули 80 і більше років;

— запровадження обов'язкової індексації пенсійних виплат;

— заміна діючого механізму відшкодування роботодавцями пільгових пенсій;

— перетворення поточного механізму фінансування дострокового виходу на пенсію, який не має ніяких перспектив на діючий.

Щодо розвитку накопичувального рівня пенсійного забезпечення, то активізацію його запровадження планували розпочати в січні 2019 року. Проте цей процес був відкладений у зв'язку із застереженням МВФ, про те, що запуск цієї системи призведе до зниження надходжень до Пенсійного фонду, а отже утворить дірку в Державному бюджеті на 2019 рік. З іншого боку, діючий прем'єр-міністр Денис Шмигаль зазначає, що запровадження накопичувальної системи з січня 2021 року є цілком реальним.

Передумовою запровадження накопичувального пенсійного забезпечення виступає ряд законодавчих актів. Зокрема, новим законопроектом уряду №2683 "Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення" планується започаткувати накопичувальну професійну пенсійну систему для деяких категорій громадян та осіб віком до 35 років [16]. Водночас джерелом фінансування активів накопичувальної системи повинен стати підвищений єдиний соціальний внесок. Учасникам буде надано можливість самостійно обирати недержавний пенсійний фонд, до якого будуть сплачуватись такі внески. Окрім того, цим проектом передбачається три такі пенсійні програми (рис. 4).

Проте необхідно враховувати, що ці програми створять додатковий тиск на фонд оплати праці. Вже зараз, якщо порівняти рівень навантаження на фонд оплати праці в нашій країні та за кордоном то Україна виступатиме лідером за рівнем шкідливого навантаження на працю [2].

Запровадження накопичувального пенсійного забезпечення номінально повинно запобігти тотальному обвалу пенсійної системи в Україні. Зокрема, прогнозовані зміни ключових показників у разі поширення даного виду пенсійного забезпечення можемо відстежити за допомогою таблиці 3.

Отже, із наведеної таблиці можемо сформулювати висновки, що до 2050 року чисельність платників внесків знизить орієнтовно на 40%. Аналіз фінансових показників доводить, що система накопичувального пенсійного страхування може забезпечити національну економіку значними фінансовими ресурсами, розмір яких за 30 років значною мірою може збільшитися. Ці ресурси, можна спрямовувати у вигляді інвестицій у державні проекти, за умови паралельного розвитку фінансового ринку України. Окрім того, запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення дозволить [2]:

— підвищити зацікавленість працівників та роботодавців у сплаті внесків;

— зменшити в подальшому податкове навантаження на роботодавців з арахунок перерахування частини

Таблиця 3. Прогнозовані зміни ключових показників у разі запровадження механізму накопичувального пенсійного забезпечення

Показники	Роки			
	2023	2030	2040	2050
Чисельність платників внесків, тис. осіб	10571,00	9977,00	9246,00	7928,00
Фінансові показники:				
Розмір накопичувального внеску	48534,00	105301,00	261506,00	448192,00
Розмір накопичених активів працівників	49135,00	616442,00	2738283,00	6959192,00
Обсяги активів пенсіонерів	X	26439,00	408333,00	1936000,00
Фінансові показники відносно ВВП, %				
Розмір накопичувального внеску	0,1	1,2	1,8	2,2
Розмір накопичених активів працівників	0,1	6,9	18,6	34,9
Обсяги активів пенсіонерів	X	0,6	5,0	14,2

Джерело: складено авторами на основі [11, с. 79].

обов'язкових пенсійних внесків до Накопичувального фонду;

— забезпечити можливості передачі у спадок коштів з персонального пенсійного накопичувального рахунку;

— створити додаткове джерело інвестицій для зростання вітчизняної економіки;

— нівелювати ризик невилати або виплати в низьких розмірах пенсій на першому та другому рівні пенсійної системи;

— підвищити ефективність управління системою пенсійного забезпечення за рахунок недержавних компаній.

З іншого боку, оптимізм розробників даного законопроекту не розділяє Федерація роботодавців України (ФРУ), яка стверджує, що низький рівень надходжень від єдиного соціального внеску спричинений передусім високим рівнем тінізації економіки (45—50%), а також низьким ВВП на душу населення. Представники Федерації зазначають, що боротьба із тінізацією економіки проводиться досить дивно, адже, як правило, страждають легальні роботодавці та працівники, яких притягують до відповідальності за незначні порушення [15]. На нашу думку, ситуація з рівнем тінізації економіки за підсумками 2020 року ще більше погіршиться, адже не можливість працювати в карантин спричинили нездатність багатьох роботодавців платити заробітну платню, а отже, змусили їх або ж звільнити працівників, або ж перевести свій бізнес у тінь.

ФРУ також вказує на те, що закони по запровадженню накопичувального страхування просувають недержавні пенсійні фонди і фінансові компанії, адже це у подальшому стане додатковим джерелом прибутків для них. Держава не може гарантувати добросовісність представників приватних пенсійних фондів, поруч із вже сформованою недовірою громадян до банківської системи. Аналогічна ситуація і з трастовими фондами, які відносять до засобів індивідуального страхування [12]. Окрім того, через низький рівень довіри населення до представників пенсійного страхування з приватного сектору не розвивається й недержавне пенсійне страхування в Україні. Адже немає ніяких гарантій отримання

коштів особами в разі банкрутства трастового фонду, страхової компанії або банку. Держава в цей процес також ніяким чином не долучається.

Наявні плани по запуску накопичувального пенсійного страхування в Україні наразі повністю провалилися. Законопроект уже більше року очікує розгляду. Передусім провал із прийняттям пов'язаний із тим фактом, що основою такого запуску має бути розвинутий низький і середній бізнес, який через відсутність належної підтримки з боку держави у 2020 році дуже постраждав. Окрім того, низький рівень ВВП, значне недофінансування державного бюджету і високе навантаження на Пенсійний фонд, видатки якого щорічно зростають.

З урахуванням вищенаведеного, єдиним шляхом по реформуванню системи пенсійного забезпечення в Україні залишається поступова заміна солідарної системи на "підтримувальну" систему загальнообов'язкових соціальних платежів поруч із запровадженням системи дворівневого накопичення. Джерелом надходжень для такої системи повинні стати відрахування від зарплати та доходів. Окрім того, обов'язковим є створення передумов для утворення дієвого та безпечного ринку недержавних фондів пенсійних накопичень, адже без цього буде неможливо ефективно інвестувати акумульовані кошти та їх примножувати.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у результаті даного наукового дослідження встановлено, що від успішності функціонування пенсійної системи залежить задоволення базових потреб людей, які досягнули пенсійного віку, а також розвиток економіки загалом. На практиці система пенсійного забезпечення може організовуватись за солідарним, накопичувальним та недержавним типом. Хоча в Україні законодавчо закріплені всі три види, діючим є лише солідарне пенсійне забезпечення.

Основна його суть полягає у тому, що акумулюються кошти зараз на зараз, тобто від працюючих громадян у вигляді сплати ЄСВ, з подальшим його спрямуванням на виплату пенсій. У світі цю систему вже давно замінили на накопичувальну та недержавну. Це пов'язано з рядом проблем, які притаманні саме солідарній системі пенсійного забезпечення. Щодо України, то ключовими проблемами, які виникають внаслідок використання даного виду забезпечення є: постійний дефіцит коштів у головного їх розпорядника — Пенсійного фонду, який частково перекривається лише за рахунок збільшення податкових внесків від роботодавців; прогнозоване зростання кількості пенсіонерів найближчими роками поруч із низьким рівнем народжуваності; низький рівень пенсійних виплат; відсутність дієвого механізму індексації пенсій тощо.

Для вирішення проблеми, вже неодноразово відбувались спроби запровадження накопичувального пенсійного забезпечення. Остання така спроба припадає на кінець 2019 — початок 2020 року, коли до розгляду подався законопроект № 2683 "Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення". Згідно з цим законопроектом пропонується запрова-

дити декілька програм пенсійного забезпечення і надати змогу людям самостійно обирати її. У пояснювальній записці до цього законопроекту відображено розрахунок прогнозованих показників, які можна буде отримати вже у найближчі 30 років. Зокрема, розраховано, що до 2050 року чисельність платників внесків знизить орієнтовно на 40%. Водночас аналіз фінансових показників доводить, що система накопичувального пенсійного страхування зможе забезпечити національну економіку значними фінансовими ресурсами, розмір яких за період дослідження значною мірою може збільшитися. Ці ресурси можна буде спрямовувати у вигляді інвестицій у державні проекти, за умови паралельного розвитку фінансового ринку України. З іншого боку, розгортання накопичувального пенсійного забезпечення вимагає розвитку фондового ринку в країні, а також наявності сильного малого та середнього бізнесу, чого наразі в Україні немає. У зв'язку із наявністю ряду проблем щодо впровадження накопичувального забезпечення, всі заходи щодо реформування системи пенсійного забезпечення на момент дослідження мали лише номінальний характер і на практиці впроваджені не були. Отже, питання з перетворення діючого пенсійного забезпечення, попри проведені у 2020 році масштабні заходи, досі залишається відкритим.

Література:

1. Гаманова О., Димніч О. Проблеми побудови в Україні трирівневої пенсійної системи. Фінанси, облік і аудит. 2017. № 2 (30). С. 58—59.
2. Гетьман О. Демографічна ситуація в Україні погіршується, а це вимагатиме підвищення податків для виплати пенсій. Чи прийнятний цей варіант для вирішення проблеми? Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/02/5/656562/> (дата звернення 23.12.2020).
3. Державні сайти України. Пенсійний фонд України. Звіт про виконання бюджету пенсійного фонду України за 2013—2019 роки. URL: <https://www.pfu.gov.ua/byudzhet/zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny/> (дата звернення 23.12.2020).
4. Державна служба статистики України. Середній розмір місячної пенсії та кількість пенсіонерів. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/sz/sz_u/srp_07rik_u.html (дата звернення 21.12.2020).
5. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Гідне пенсійне забезпечення. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/pensijna-reforma> (дата звернення 20.12.2020).
6. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Мінсоцполітики з місією МВФ обговорили реформування пенсійної системи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsocpolitiki-z-misiyeyu-mvf-obgovorili-reformuvannya-pensijnoyi-sistemi> (дата звернення 22.12.2020).
7. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій" Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2017. № 40—41. Ст. 383) // Верховна Рада України. Офіційний сайт. Нормативні акти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-19#Text> (дата звернення 20.12.2020).

8. Закон України "Про загальнообов'язкове пенсійне страхування" (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003. №№ 49—51. Ст. 376) // Верховна Рада України. Офіційний сайт. Нормативні акти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення 20.12.2020).

9. Закон України "Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи" (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012. № 12—13, ст.82) // Верховна Рада України. Офіційний сайт. Нормативні акти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-17#Text> (дата звернення 20.12.2020).

10. Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення" (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003. № 47—48. Ст. 372) // Верховна Рада України. Офіційний сайт. Нормативні акти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text> (дата звернення 20.12.2020).

11. Кривошилик Т. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування у системі пенсійного забезпечення України. Економічний аналіз. 2020. № 1 (2). С. 75—82.

12. Кукурник М. Хиби пенсійної реформи. Інтерфакс-Україна. URL: <https://ua.112.ua/mnenie/omany-pensiinoi-reformy-548304.html> (дата звернення 21.12.2020).

13. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua> (дата звернення 21.12.2020).

14. Постанова Кабінету міністрів України від 01.04.2020 р. за №251 "Деякі питання підвищення пенсійних виплат і надання соціальної підтримки окремим категоріям населення у 2020 році" // Верховна Рада України. Офіційний сайт. Нормативні акти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/251-2020-p#Text> (дата звернення 20.12.2020).

15. Радчук О. Плани уряду: як збираються запускати накопичувальну пенсійну систему. Аналітичний портал Слово і діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/09/25/kolonka/aleksandr-radchuk/ekonomika/plany-uryadu-yak-zbyrayutsya-zapuskaty-nakopychualnu-pensijnnu-sistemu> (дата звернення 18.12.2020).

16. Романюк О. Пенсійна революція: що відомо про майбутню пенсійну реформу. HR Ліга. URL: <https://hrliga.com/index.php?module=news&op=view&id=21886> (дата звернення 22.12.2020).

References:

1. Hamanova, O. and Dymnich, O. (2017). Problemy pobudovy v Ukraini tryrivnevoi pensiinoi systemy. [Problems of building a three-tier pension system in Ukraine], *Finansy, oblik i audit*. 2 (30). 58—59.

2. Het'man, O. (2020). Demohrafichna sytuatsiia v Ukraini pohirshuietsia, a tse vymahatyme pidvyshchennia podatkiiv dlia vyplaty pensii. Chy pryiniatnyi tsei variant dlia vyrishennia problemy? [The demographic situation in Ukraine is deteriorating, and this will require an increase in taxes for the payment of pensions. Is this option acceptable to solve the problem?]. *Ekonomichna pravda*. available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/02/5/656562/> (Accessed 23 Dec. 2020).

3. HetmaState sites of Ukraine, (2020). Pension Fund of Ukraine. Report on the implementation of the budget

of the Pension Fund of Ukraine for 2013—2019, available at: <https://www.pfu.gov.ua/byudzhzet/zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny/> (Accessed 23 Dec. 2020).

4. State Statistics Service of Ukraine, (2020). Average monthly pension and number of pensioners, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/sz/sz_u/srp_07rik_u.html (Accessed 21 Dec. 2020).

5. The only web portal of the executive authorities of Ukraine. Decent pension provision, available at: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/pensijna-reforma> (Accessed 20 Dec. 2020).

6. The only web portal of the executive authorities of Ukraine. The Ministry of Social Policy and the IMF mission discussed the reform of the pension system, available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsocpolitiki-z-misiyeyu-mvf-obgovorili-reformuvannya-pensijnoyi-sistemi> (Accessed 22 Dec. 2020).

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), The Law of Ukraine "About modification of some legislative acts of Ukraine concerning increase of pensions", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-19#Text> (Accessed 20 Dec. 2020).

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "About compulsory pension insurance", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (Accessed 20 Dec. 2020).

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "About measures concerning legislative maintenance of reforming of pension system", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-17#Text> (Accessed 20 Dec. 2020).

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "About non-state pension provision", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text> (Accessed 20 Dec. 2020).

11. Kryvoslyk, T. (2020), "Compulsory state pension insurance in the pension system of Ukraine", *Ekonomichnyj analiz*. 1 (2), 75—82.

12. Kukuryk, M. (2020), "Defects of pension reform", *Interfaks-Ukraina*, available at: <https://ua.112.ua/mnenie/omany-pensiinoi-reformy-548304.html> (Accessed 21 Dec. 2020).

13. Official site of the Ministry of Finance of Ukraine, available at: <https://minfin.com.ua> (Accessed 21 Dec. 2020).

14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine " Some issues of increasing pension benefits and providing social support to certain categories of the population in 2020"" , available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/251-2020-p#Text> (Accessed 20 Dec. 2020).

15. Radchuk, O. (2020), "Government plans: how they are going to launch a funded pension system", *Analitychnyj portal Slovo i dilo*, available at: <https://www.slovoidilo.ua/2020/09/25/kolonka/aleksandr-radchuk/ekonomika/plany-uryadu-yak-zbyrayutsya-zapuskaty-nakopychualnu-pensijnnu-sistemu> (Accessed 22 Dec. 2020).

Стаття надійшла до редакції 01.03.2021 р.